

Η αρχαία πόλη βρίσκεται κοντά στα χωριά των Αγίων Δέκα και της Μητρόπολης, στα βόρεια του κάμπου της Μεσαράς. Απέχει 15 χλμ. από τη Φαιστό και περίπου τόσα από τη θάλασσα. Στον αρχαιολογικό χώρο, λειτουργεί μουσείο με ευρήματα από τις εκεί ανασκαφές. Σε ύψωμα, στα νότια, έχουν εντοπιστεί και ανασκαφεί θολωτοί τάφοι. Στη Μητρόπολη, έχουν εντοπιστεί λείψανα «υστερομινωικής» έπαυλης. Η ακρόπολη βρίσκεται στον λόφο δυτικά της Γόρτυνας. Στους πρόποδες του λόφου εντοπίστηκε το κοίλο θέατρο. Ένας χείμαρρος χωρίζει ακρόπολη και θέατρο από την υπόλοιπη πόλη όπου υπάρχουν κτίσματα διαφορετικών εποχών: Αρχαία αγορά, βασιλική του Αγίου Τίτου (ΣΤ΄ αιώνα), ρωμαϊκό Πραιτόριο, υδραγωγείο, στάδιο, αμφιθέατρο, ναοί.

Τηλέφωνα: Δήμος Γόρτυνας 289.20.31.233. Μουσείο 289.20.31.144.

Η ιστορία της Γόρτυνας

Από τους Αρκάδες ως τους Σαρακηνούς:

Γιος ή εγγονός του Πελασγού ήταν ο Λυκάων, βασιλιάς της Αρκαδίας, τους κατοίκους της οποίας οδήγησε στον πολιτισμό. Ένας από τους πενήντα γιους του ήταν ο Τεγεάτης, οικιστής της αρκαδικής πόλης Τεγέας. Αυτού γιος ήταν ο Γόρτυν που πήρε Αρκάδες συντρόφους και μετανάστευσε στην Κρήτη. Έκτισαν την πόλη Γόρτυνα που εξελίχθηκε σε μια από τις πιο σημαντικές της Κρήτης. Κάποιες παραδόσεις που θέλουν τον Γόρτυνα γιο του Ραδάμανθυ ερμηνεύονται ως απηχούσες την εκεί ύπαρξη πόλης πριν από την άφιξη των Πελοποννησίων. Και κάποιες άλλες που αναφέρουν Λάκωνες αποίκους θεωρήθηκε ότι αντιστοιχούν σε αφίξεις και δωρικών στοιχείων.

Η περιοχή της ακρόπολης κατοικήθηκε τουλάχιστο από την νεολιθική εποχή. Της πόλης,

από τη μινωική. Χαρακτηριστικά πόλης όμως πήρε από τη γεωμετρική κι έπειτα. Ο Όμηρος την λέει «τειχέεσσα» (περιβάλλεται από τείχη). Μαζί με την Κνωσό, αναδείχτηκε η πιο ισχυρή πόλη του νησιού. Η σχέση της με την Κνωσό χαρακτηρίζεται από περιόδους συμμαχίας και ειρηνικής συμβίωσης και άλλες ανταγωνισμού και σύγκρουσης. Τον Δ' π.Χ. αιώνα, αναφερόταν από τον Πλάτωνα ως η πιο ευνομούμενη πόλη της Κρήτης. Τον Γ' αιώνα, νίκησε τη Φαιστό και κατέκτησε τον πλούσιο κάμπο, αποκτώντας δεύτερο επίνειο, τα Μάταλα. Ως τότε, λιμάνι της είχε την Λεβήνα όπου, κατά τη μυθολογία, έφτασε ο ταύρος, όταν κουβαλούσε στην πλάτη του την Ευρώπη.

Στα 221 π.Χ., στην πόλη ξέσπασε εμφύλιος πόλεμος. Αιτία η πόλη Λύκτος. Οι μεν, όπως και οι πιο πολλές πόλεις της Κρήτης, ήθελαν να κηρύξουν τον πόλεμο εναντίον της. Οι δε, ήθελαν συμμαχία μαζί της, εναντίον της Κνωσού. Νίκησαν εκείνοι που ήθελαν πόλεμο εναντίον της Λύκτου αλλά η ζωή απέδειξε ότι δίκιο είχαν οι νικημένοι. Οι εχθροπραξίες και ο ανταγωνισμός με την Κνωσό συνεχίστηκε χρόνια.

Τον Α' π.Χ. αιώνα, η Κνωσός βρέθηκε επικεφαλής του αντιρωμαϊκού συνασπισμού των κρητικών πόλεων. Η Γόρτυνα συμμάχησε με τους Ρωμαίους. Η Κνωσός καταστράφηκε από τους Ρωμαίους (66 π.Χ.), η Γόρτυνα έγινε πρωτεύουσα της ρωμαϊκής επαρχίας «Κρήτης και Κυρήνης». Οι επόμενοι αιώνες ήταν για την Γόρτυνα χρόνια ακμής, δύναμης και ευημερίας. Η πόλη συγκαταλέγεται στις πρώτες όπου διαδόθηκε ο χριστιανισμός, ενώ πολίτης της φέρεται ότι ήταν ο Άγιος Τίτος, μαθητής του αποστόλου Παύλου και πρώτος επίσκοπος του νησιού. Ο επόμενος ιστορικά βεβαιωμένος επίσκοπος Κρήτης είναι ο Φίλιππος (Β' αιώνας).

Στα 824, η πόλη πολιορκήθηκε από Σαρακηνούς. Με επικεφαλής τον τότε μητροπολίτη, οι κάτοικοι αντιστάθηκαν σθεναρά. Παρά την αντίσταση, οι Σαρακηνοί την πήραν και την κατέστρεψαν. Η Γόρτυνα «σβήστηκε από τον χάρτη».

Οι νόμοι της Γόρτυνας:

Μια επιγραφή του Ε' π.Χ. αιώνα που ανακαλύφθηκε στα ερείπια της Γόρτυνας, μας αποκάλυψε τη νομοθεσία που ίσχυε την πόλη. Η επιγραφή είναι γραμμένη «βουστροφηδόν»: Μια αράδα από τα δεξιά προς τα αριστερά, η επόμενη από τα αριστερά προς τα δεξιά, η

συνέχεια από τα δεξιά προς τα αριστερά κ.ο.κ., όπως κινείται το βόδι όταν οργώνει το χωράφι. Με τον ίδιο τρόπο ήταν γραμμένη και η νομοθεσία του Αθηναίου Σόλωνα.

Η ιστορία της ανακάλυψης της επιγραφής αποτελεί μια από εκείνες τις άγνωστες μικρές εποποιίες της αρχαιολογίας. Ήταν το 1857, όταν οι Γάλλοι περιηγητές Thenon και Perrot εντόπισαν στον τοίχο ενός νερόμυλου ένα τμήμα επιγραφής με 15 στίχους. Το αφαίρεσαν και το πήγαν στο Μουσείο του Λούβρου. Το 1879, ο Γάλλος Haussoulier ανακάλυψε άλλο κομμάτι της επιγραφής, στον τοίχο ενός σπιτιού, κοντά στον νερόμυλο. Αντέγραψε το κείμενο. Τον Ιούλιο του 1884, η ροή του νερού, που κινούσε τον νερόμυλο είχε αλλάξει. Στην κοίτη του ρυακιού, ο Ιταλός αρχαιολόγος F.R. Halbherr εντόπισε το κύριο σώμα της επιγραφής. Αντέγραψε τέσσερις δέλτους (στήλες) κι έδωσε το κείμενο στον Γερμανό Ernst Fabricius. Ο Fabricius αποκάλυψε ολόκληρη την επιγραφή (Οκτώβριος του 1884).

Αποτελείται από δώδεκα δέλτους και γι' αυτό ονομάστηκε «Δωδεκάδελτος της Γόρτυνας». Κάθε δέλτος περιλαμβάνει 53 με 56 στίχους, εκτός από την τελευταία όπου υπάρχουν 19. Η ύψους 1.75 μ. επιγραφή γνώρισε αρκετές περιπέτειες. Αρχικά, ήταν τοποθετημένη στο εσωτερικό του δικαστηρίου. Όταν οι νόμοι που καταγράφονται σ' αυτήν περιέπεσαν σε αχρηστία, αφαιρέθηκε από εκεί και χρησιμοποιήθηκε ως οικοδομικό υλικό στο κτίσιμο ενός ρωμαϊκού ωδείου. Μετά την εισβολή των Σαρακηνών και την καταστροφή των κτιρίων της πόλης, η επιγραφή κατέπεσε και κομματιάστηκε. Το ένα κομμάτι βόλεψε στο κτίσιμο του τοίχου του νερόμυλου. Το άλλο, στον τοίχο του σπιτιού. Το ρυάκι σκέπασε το κύριο κομμάτι. Ανακαλύφθηκε χίλια χρόνια αργότερα.

Τα θέματα της επιγραφής αναφέρονται στον δικαστικό καθορισμό ελεύθερου ή δούλου, στον βιασμό, τη μοιχεία και το διαζύγιο, στις κληρονομίες και δωρεές καθώς και άλλα ζητήματα που αφορούσαν τα περιουσιακό, κληρονομικό και οικογενειακό δίκαιο. Κι αποδεικνύουν ότι οι δούλοι στη Γόρτυνα είχαν περισσότερα δικαιώματα από εκείνους άλλων πόλεων, ενώ οι γυναίκες είχαν δικαίωμα να διατηρούν περιουσία, να αποφασίζουν για γάμο και να εκπροσωπούνται στο δικαστήριο.

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 31.5.2010)